

Evaluarea și gestionarea arborilor veterani

Scurtă prezentare a materialelor de instruire VETree

Ce este un arbore veteran?

Dacă întrebăm 10 persoane diferite ce este un arbore veteran, vom primi probabil 10 definiții diferite – toate conținând un sâmbure de adevăr. Definiția unui arbore veteran nu este precisă. Mulți oameni se bazează pe vârsta cronologică a arborelui, însă nu poate fi stabilită o limită clară deoarece acesta variază de la specie la specie: un mesteacăn de 150 de ani este foarte bătrân, însă un stejar de 150 de ani este relativ tânăr. Este mai bine să ne întrebăm dacă arborele prezintă anumite trăsături, cum ar fi găurile și scorburile, putregaiul sau forma noduroasă a trunchiului. Un alt indiciu îl poate reprezenta contextul cultural-istoric al arborelui.

Apropiată de definiția bazată pe vârstă este și definiția bazată pe "stadiul de viață". Majoritatea oamenilor știu ce înseamnă un arbore tânăr sau matur. Adesea uităm însă că viața unui arbore nu se oprește brusc atunci când acesta ajunge la dimensiunea maximă. Arborele îmbătrânește încet, pierde din vigoare, i se rup din ramuri și "crește în jos" (cu alte cuvinte, scade în înălțime). De fapt, acest stadiu de bătrânețe poate reprezenta cea mai lungă etapă din viața arborelui, însă acest lucru este greu de stabilit cu siguranță.

Un arbore nu trebuie să fie foarte bătrân pentru a avea caracteristici de veteran. Sub influența mediului, a dezastrelor naturale sau a intervențiilor de management, pot apărea semne de bătrânețe când arborele este mult mai tânăr. Acești arbori nu sunt străvechi, însă sunt cu siguranță veterani. Aceasta este definiția cel mai general acceptată în prezent: un arbore veteran prezintă caracteristici clare de bătrânețe, indiferent de vârsta cronologică. Termenul "străvechi" sau "seculari" se aplică arborilor care sunt bătrâni ca și număr de ani (Lonsdale, 2014).

Bătrânețea poate fi cea mai lungă etapă din viața unui arbore (ilustrație din Read, 2000, adaptată după un original de Neville Fay)

"Caracteristicile de bătrânețe" pot include prezența putregaiului la nivelul trunchiului, ramurilor sau rădăcinilor, prezența corpului sporifer al ciupercilor, scorburile, precum și retragerea naturală a coroanei, care devine din ce în ce mai mică. Apariția acestor trăsături nu înseamnă că arborele este pe moarte; dimpotrivă acesta poate să trăiască timp de mai multe decenii – poate chiar secole. Chiar și arborii aflați pe moarte pot continua să supraviețuiască mai multe zeci de ani.

Arborii pot fi de interes nu doar din cauza vârstei înaintate, ci și datorită importanței lor istorice. Aceștia pot reflecta moduri trecute de folosință a terenurilor, pot fi legați de o personalitate sau un eveniment istoric, sau pot face parte dintre amenajare peisagistică.

Acest stejar este asociat cu o cruce de piatră și este atât veteran, cât și cu valoare de patrimoniu.

Aleile cu arbori pot avea și ele valoare de patrimoniu (foto: Tom Joye)

Acești arbori sunt de neînlocuit și merită să fie apreciați oriunde se întâlnesc.

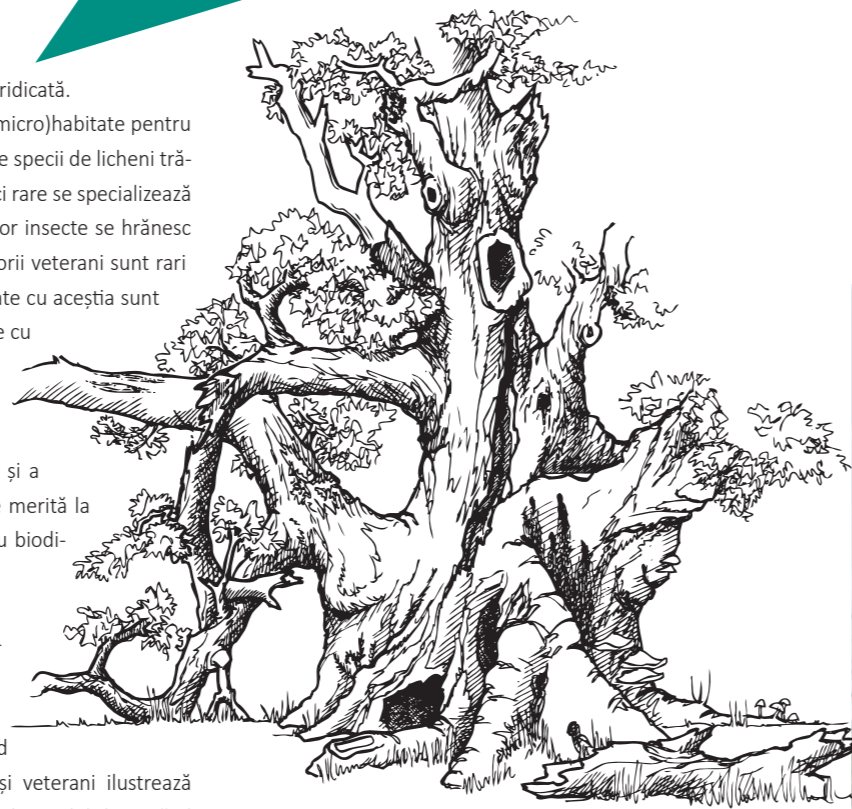

De ce sunt importanți arborii veterani?

Arborii veterani au o valoare ecologică, istorică și de peisaj foarte ridicată. Trăsăturile de arbore veteran menționate anterior oferă zeci de (micro)habitate pentru alte specii. Liliicii și păsările își fac cuibul în trunchi și ramuri, unele specii de licheni trăiesc doar pe scoarța crestată a arborilor bătrâni, o serie de ciuperci rare se specializează în descompunerea duramenului arborilor veterani, iar larvele unor insecte se hrănesc doar cu lemn aflat într-un stadiu avansat de descompunere. Arborii veterani sunt rari la nivel de peisaj, ceea ce înseamnă că și unele din speciile asociate cu aceștia sunt rare. De aceea, unele peisaje cu arbori veterani și speciile asociate cu aceștia sunt protejate, atât la nivel național cât și în Europa, prin Directivele Natura 2000. Există însă diferențe între țări în modul de aplicare al acestor directive.

Desigur, arborii veterani sunt importanți și în afara rezervațiilor și a siturilor Natura 2000. Arborii din parcuri, grădini și zone urbane merită la fel de multă atenție deoarece reprezintă refugii valoroase pentru biodiversitate.

Pe lângă valoarea lor ecologică, mulți arbori veterani au și o valoare istorică și culturală. Mulți arbori au ajuns să fie atât de bătrâni datorită intervențiilor active ale omului. Spre exemplu, strămoșii noștri tăiau arborii în scaun pentru lemn și pentru furaj, depinzând de acești arbori pentru viața lor de zi-cu-zi. Arborii seculari și veterani ilustrează acest management din trecut și ne pot oferi informații cu privire la modul de viață al strămoșilor noștri. Alți arbori sunt asociați cu un eveniment, un loc sau o personalitate importantă din trecut. În întreaga Europă, oamenii obișnuiau să planteze arbori pentru a marca ocazii festive cum ar fi nașterea, nunta sau inaugurarea unui nou regim după o revoluție. Arborii demarcau de asemenea limitele dintre terenuri.

Arborii veterani oferă zeci de microhabitate pentru alte specii. Le puteți identifica? (ilustrație din Read, 2000)

Puteți identifica gândacii care sunt de obicei asociați cu arborii veterani? Unii sunt mai greu de găsit decât alții (stânga: Rhagium sycophanta, foto: Ola Bengtsson; dreapta: Rosalia alpine, foto: Santiago Pagola)

Pe lângă valoarea lor ecologică, mulți arbori veterani au și o valoare istorică și culturală. Mulți arbori au ajuns să fie atât de bătrâni datorită intervențiilor active ale omului. Spre exemplu, strămoșii noștri tăiau arborii în scaun pentru lemn și pentru furaj, depinzând de acești arbori pentru viața lor de zi-cu-zi. Arborii seculari și veterani ilustrează acest management din trecut și ne pot oferi informații cu privire la modul de viață al strămoșilor noștri. Alți arbori sunt asociați cu un eveniment, un loc sau o personalitate importantă din trecut. În întreaga Europă, oamenii obișnuiau să planteze arbori pentru a marca ocazii festive cum ar fi nașterea, nunta sau inaugurarea unui nou regim după o revoluție. Arborii demarcau de asemenea limitele dintre terenuri.

Este nevoie de mult timp pentru a înlocui un arbore veteran, de aceea este esențial ca arborii existenți să fie gestionați corespunzător pentru a le prelungi viața, și în același timp să fie plantată o nouă generație.

Acest carpen tânăr tăiat în scaun marchează colțul dintre două câmpuri arabile. În timp acesta are potențialul de a deveni veteran (foto: Tom Joye)

Unde pot fi găsiți arbori veterani?

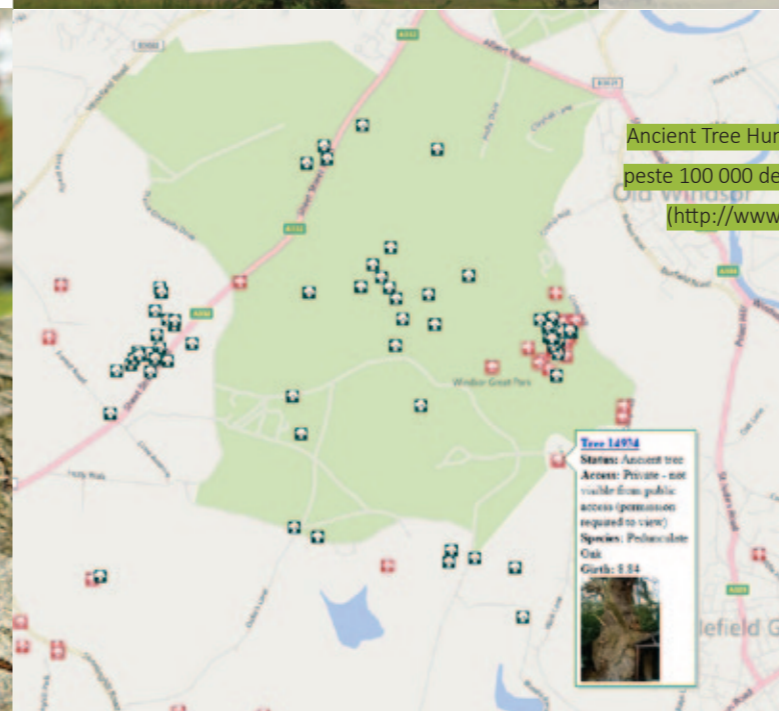
Arbori veterani într-o pășune cu arbori din rezervația Breite (foto: Luminița Holban)

Arborii veterani se găsesc în întreaga Europă. În unele țări cum ar fi Marea Britanie, Suedia și Spania există concentrații mari de arbori în anumite zone. Arborii se găsesc în diverse locații în peisaj, cum ar fi parcurile, gardurile vii, pașiștile, parcurile de vânătoare și chiar în zone urbane. În alte țări europene, arborii veterani sunt mult mai rari, câte unul singur supraviețuind uitat într-un colț de parc. Chiar și acolo unde arborii veterani sunt rari, un observator cu experiență poate identifica exemplare deosebite.

Un tip special de peisaj cu arbori veterani merită să fie menționat aici: pășunile cu arbori și pașiștile împădurite. Aceste peisaje cu arbori (veterani) crescuți în habitat deschis, înconjurați de vegetație ierboasă pășunată sau cosită, sunt probabil asemănătoare cu cele care au existat în trecut în întreaga Europă (Vera, 2000). În unele locuri arborii erau tăiați în scaun, pentru frunze și lemn de foc. Astfel de peisaje, în care arborii au îmbătrânit în condiții deschise și celelalte specii de animale și plante au evoluat alături de arbori, au astăzi o biodiversitate extrem de bogată și o importanță culturală deosebită. Rămășițele acestor peisaje străvechi (sau cele asemănătoare cu acestea) ar trebui să fie ocrotite.

În multe țări și regiuni arborii veterani au fost inventariați și înregistrați în baze de date care includ de asemenea și arborii monument, remarcabili sau cu valoare de patrimoniu. Din ce în ce mai multe baze de date devin disponibile online, așa că dacă doriți să vizitați unele dintre aceste monumente ale naturii, merită să studiați în avans informațiile disponibile referitoare la zona respectivă. Un bun exemplu de astfel de bază de date este Ancient Tree Hunt din Marea Britanie, care are peste 100 000 de arbori înregistrați, sau Tradportalen.se din Suedia, cu peste 300 000 de arbori.

Ancient Tree Hunt are inventariați și cartăți peste 100 000 de arbori din Marea Britanie (<http://www.ancient-tree-hunt.org.uk>)

Scopul proiectului VETree

În ultimele decenii și chiar secole, am pierdut mulți arbori veterani din întreaga Europă. În primul rând, dezvoltarea economică, agricolă și forestieră a dus la schimbarea radicală a modului de folosință a terenurilor. În al doilea rând, în zonele rurale milioane de arbori veterani tăiați în scaun au fost abandonați după secole de management activ. Arborii veterani din mediul rural și peisajele înconjurătoare nu mai sunt gestionati în mod tradițional, fiind invadați de pădure mai tânără sau înlăturați din cauza intensificării agriculturii. Acest proces continuă în numite țări, cum ar fi Spania și România (adesea cu subvenții agricole europene).

În zonele urbane arborii veterani sunt adesea îndepărtați sau mutilați sub pretextul siguranței publice. "Riscul" cel mai ridicat este asociat tocmai cu acele trăsături ale arborilor veterani care sunt cele mai valoroase pentru biodiversitate: lemnul putrezit, scorburile, crengile mari horizontale, ciupercile... De obicei evaluările de risc nu iau în considerare problemele specifice ale arborilor veterani – nu neapărat în mod intenționat, ci din cauza lipsei informațiilor necesare.

Probabil din necunoștință de cauză, jumătate din acest arbore a fost tăiat în încercarea de a reduce riscul de rupere (foto: Mikel Belasko)

Toate aceste circumstanțe au dus la dispariția dramatică a ecosistemelor cu arbori veterani în Europa și la pierderea biodiversității, precum și a cunoștințelor și practicilor de management asociate cu acestea.

Proiectul VETree își propune să împărtășească exemplele de bună practică în gestionarea arborilor veterani, prin educație și prin punerea în legătură a oamenilor din întreaga Europă. Sunt necesare multe eforturi, în special la nivel politic. Datorită proiectului VETree există acum materiale educative în 6 limbi europene, disponibile gratuit tuturor celor care doresc să învețe sau să predea altora gestionarea arborilor veterani.

Proiectul VETree pe scurt

VETree este acronimul în limba engleză al titlului "Educație și pregătire vocațională în domeniul arborilor veterani", un proiect european desfășurat de 5 organizații partenere în perioada noiembrie 2012 – octombrie 2014. Scopul principal al proiectului a fost de a colecta toate informațiile disponibile despre gestionarea arborilor veterani și de a le distila sub forma unui curs introductiv pentru specialiști silvici, arboricultori, arhitecți de peisaj, administratori ai arborilor din mediul urban etc. Materialul de instruire a fost testat și, pe lângă acesta, a fost elaborat un curs de pregătire a instructorilor care doresc să predea cursul introductiv. Peste 45 de instructori VETree au fost pregătiți în cursul atelierelor pilot din cadrul proiectului. Aceștia vor promova și vor organiza cursuri introductive în cadrul organizațiilor și țărilor din care provin. Materialele educative, inclusiv filmele și suportul e-learning, sunt disponibile pe website-ul VETree.

Arborii veterani reprezintă o moștenire pe care am primit-o de la strămoșii noștri și pe care trebuie să o transmitem mai departe urmașilor noștri. Pentru a realiza acest lucru, sunt necesari mai mulți pași. Proiectul VETree și-a propus să instruiască și să crească nivelul de informare cu privire la arborii veterani, însă pasul următor este de a îmbunătăți și întări politicile care îi afectează.

Vă rugăm pe toți să faceți tot ce vă stă în putință pentru a:

Îmbunătăți legislația

- Ocrotiți la nivel local, național sau european arborii veterani și peisajele în care aceștia se află.
- Actualizați politicile agricole și silvice (dacă se poate la nivel european) pentru a încuraja bunele practici în gestionarea arborilor veterani.
- Asigurați o protecție legală mai bună pentru arborii veterani, inclusiv la nivel european. Acest lucru poate fi realizat prin includerea în rețeaua Natura 2000 a mai multor peisaje cu arbori veterani (așa cum s-a făcut în Scandinavia).
- Creați mecanisme financiare de susținere a proprietarilor de teren care gestionează arbori veterani.

Crește eforturile de inventariere

- Inventariați și înregistrați arborii veterani. Avem nevoie să știm unde sunt arborii noștri veterani, pentru a-i putea ocroti.

Promovați un management mai bun

- Gestionati arborii veterani în conformitate cu cele mai bune practici pentru a le prelungi viața, până când crește generația următoare.

Asigurarea viitorului arborilor veterani

- Păstrați, pe cât posibil, arborii care sunt pe moarte sau morți.
- Luați în considerare ciupercile, lichenii, mușchii, insectele și alte specii asociate cu arborii atunci când implementați măsuri de management.
- Încurajați bunele practici în gestionarea arborilor veterani prin promovarea cursurilor și materialelor VETree.

Protejați arborii din mediul urban

- Aveți grijă de arborii bătrâni din mediul urban, în special cei aflați în apropierea șantiierelor de construcții.
- Elaborați metodologii specifice de evaluare a riscurilor pentru arbori veterani.

Gândiți-vă la viitor

- Plantați mai mulți arbori tineri care vor lua locul celor veterani atunci când aceștia vor muri, asigurându-le suficient spațiu pentru a crește.
- Creați pășuni cu arbori tineri, împrăștiați, care vor deveni veterani din viitor.
- Stabiliți o zonă tampon între siturile valoroase cu arbori și terenurile folosite intensiv din jur.

Creșteți nivelul de informare

- Promovați cercetarea arborilor veterani și a biodiversității.
- Instruiți-vă atât pe dumneavoastră înșivă cât și pe alții – în special pe cei care lucrează cu arbori – în domeniul gestionării arborilor veterani. Atenție că gestionarea arborilor veterani este foarte diferită de gestionarea "standard" a arborilor mai tineri.

Unde se găsesc materialele de curs

ai cursului introductiv. În cadrul unor ateliere de trei zile de "formare a formatorilor", potențialii instructori au primit materialul de curs pentru a putea transmite mai departe informațiile și a organiza ateliere introductive în mod independent.

Materialele aferente cursului introductiv vor fi disponibile pentru instructori pe website-ul VETree (www.vetree.eu).

În plus, au fost realizate 8 filme care completează instruirea teoretică. Acestea acoperă următoarele teme:

- Tehnici de reducere a coroanei arborilor veterani
- Eliberarea arborilor veterani umbriți
- Importanța terenului din jurul arborelui veteran
- Măsuri de bun simț în gestionarea riscurilor asociate cu arborii veterani
- Crearea habitatelor de putregai
- Gestionarea pomilor fructiferi veterani
- Gestionarea arborilor veterani tăiați în scaun aflați într-un ciclu regulat de tăiere
- și 2 prelegeri susținute de David Lonsdale

Aceste filme au fost completate cu resurse e-learning pentru a facilita învățarea prin metode multiple.

Materialele de curs au fost testate în detaliu în cadrul unor ateliere pilot în țările partenere. (foto: Tom Joye)

În cadrul proiectului VETree a fost creat un curs introductiv de o zi în gestionarea arborilor veterani. Materialul de curs include prezentări, exerciții, activități de grup, studii de caz, exerciții de teren și un manual detaliat scris de un expert recunoscut. Toate materialele au fost testate în detaliu în cursul unor ateliere pilot organizate în țările partenere și sunt disponibile în 6 limbi: engleză, suedeză, olandeză, română, spaniolă și bască.

Pentru a multiplica rezultatele proiectului, principalul grup țintă a fost reprezentat de potențialii instructori, mai degrabă decât beneficiarii direcți

Pentru mai multe informații cu privire la cursurile VETree vizitați

www.vetree.eu

sau contactați una din organizațiile partenere.

Pro Natura

Pro Natura este o companie de cercetare cooperativă și consultanță cu sediul în Göteborg, Suedia. Pro Natura lucrează în special în domeniul conservării naturii și are o expertiză largă în majoritatea domeniilor de ecologie terestră.

Inverde este un forum de expertiză verde din Belgia, care reprezintă Agenția Guvernului Flamand pentru Natură și Păduri, precum și sectorul privat din domeniul naturii și silviculturii în general. Una din principalele noastre activități este aceea de a sprijini informarea și instruirea tuturor partenerilor noștri.

Ancient Tree Forum este o organizație ne-guvernamentală din Marea Britanie care a fost înființată în 1998 de un grup de colegi pasionați de vizitarea și discutarea arborilor veterani. Ancient Tree Forum încearcă să-i inspire pe toți cei implicați în gestionarea arborilor veterani prin activități de teren și publicații.

Amigos de los Árboles Viejos (Prietenii Arborilor Vechi) este un ONG din nordul Spaniei interesat de conservarea arborilor bătrâni și a biodiversității acestora, în special din regiunile Navarra și Țara Bascilor. Principalele lor activități se axează pe diseminarea cunoștințelor în domeniul gestionării și conservării arborilor veterani.

Societatea Progresul Silvic este un ONG din România activ în domeniul silviculturii, al protecției mediului și al conservării biodiversității. Progresul Silvic este administrator al două situri Natura 2000 mari, care conțin și arbori veterani. Cu sprijinul:

Consiliului European al Arboricultorilor, forum care reunește reprezentanți ai asociațiilor de arboricultură din Europa. CEA coordonează schema de certificare a muncitorilor și tehnicienilor în lucrul cu arborii.

Acest proiect a fost co-finanțat de Comisia Europeană. Această publicație reflectă doar opiniile autorilor, iar Comisia nu poate fi trasă la răspundere pentru modul în care sunt folosite informațiile prezentate aici.

Materialul se bazează pe informații din:

- Read, H., Veteran trees - a guide to good management, 2000
- Lonsdale, D., Ancient and other veteran trees – further guidance on management, 2014
- Ancient Tree Forum and Woodland Trust, Ancient trees in the UK – securing their future
- Materiale de instruire elaborate în cadrul proiectului VETree, 2012-2014
- Vera, F., Grazing Ecology and Forest History, 2000

Publicat în octombrie 2014